

Model gedragscode toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs. OCTO, Twente.

Dit is een niet geautoriseerde transcriptie van het model voor een gedragscode. Zolang ik geen bezwaar krijg uit Twente, staat hij op mijn website. In november 2025 heb ik de transcriptie nog eens nagekeken op OCR-fouten en omissies.

Over de ontwikkeling van deze gedragscode is een afzonderlijk onderzoeksverslag verschenen, zelfde auteurs, 1998, **Toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs. Ontwikkeling van een gedragscode voor leraren.** OCTO. ISBN 9036510902 <https://research.utwente.nl/en/publications/toetsen-beslissen-en-beoordelen-in-het-voortgezet-onderwijs-ontwi/> Van het onderzoeksverslag (193 blz.) is mij geen online versie bekend, ik heb het verslag wel in bezit.

Disclosure: Ik was destijds bij SVO verantwoordelijk voor de aanbesteding van dit project, en heb dat ook begeleid. Nazorg is er volledig bij ingeschoten omdat SVO werd opgeheven, en mijn detachering bij SVO beëindigd. Het project is bekostigd uit publieke middelen (OCW), het model moet gewoon online beschikbaar zijn, toch? Bij deze dan. Deze transcriptie bevat ook Bijlage 2 uit het onderzoeksverslag, met casus uit het onderzoek. Ik vermeld aan het eind nog een artikel in Didaktief over deze modelcode, de studie van Noorlander over rechten van leerlingen en hun ouders in het funderend onderwijs, recente relevante boeken van Henk van Berkel, en mijn blog van november 2025 met een 'beoordelingskader' voor onderwijs. Het past mij niet om inhoudelijke commentaar bij het model te geven, maar ik kan wel een link geven naar vermelde blog die niet over dit model, maar wel over de thematiek in iets bredere zin handelt. Ben Wilbrink.

L. M. C. M. Cremers-van Wees, J. W. M. Knuver, H. J. Vos, & W. J. M. Van der Linden (1998). **Model gedragscode toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs.** Enschede: Universiteit Twente, OCTO. isbn 9036510899.

Inhoudsopgave

- I Inleiding en verantwoording
- II Sector en werking van de code
- III Begripsomschrijvingen
- IV Standaarden voor toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs

V Toezicht op naleving van gedragscode

Bijlage 1: Relevante artikelen uit de Wet op het voortgezet onderwijs

Bijlage 2: Relevante artikelen uit het Eindexamenbesluit van 10 juni 1989

Bijlage 3: Overzicht van handboeken toetsen, beoordelen en beslissen

1. Inleiding en verantwoording

De beoordeling van leerprestaties en het nemen van voortgangsbepalingen over leerlingen vormen een onlosmakelijk onderdeel van de beroepsuitoefening van leraren in het (voortgezet) onderwijs. Met de vervulling van deze taken, niet alleen als individuele leraar maar ook als collega binnen een schoolorganisatie, hebben leraren een diepgaande invloed op de maatschappelijke toekomst van leerlingen en daarmee op het succes van het onderwijs.

Doel van de gedragscode

In de huidige praktijk van toetsen, beoordelen en beslissen blijkt, zowel binnen als tussen scholen, een grote variëteit aan werkwijzen en afspraken te bestaan. Dergelijke variatie is een vrijheid die de grondwet mogelijk maakt en gewenst wordt door onderwijsspecialisten, onderwijsbesturen, onderwijsvakbonden en leraren. Ongeacht deze vrijheid in de wijze van toetsen en beoordelen en beslissen zal de praktische uitvoering ervan wel moeten voldoen aan bepaalde kwaliteitsstandaarden die leraren zichzelf als beroepsgroep hebben opgelegd. Deze kwaliteitsstandaarden hebben tot doel dat toetsen,

beoordelingen en beslissingen zorgvuldig tot stand komen: een beoordelingsprocedure moet aanvaardbaar zijn voor degenen die ermee te maken krijgen, hetgeen betekent dat deze beoordelingsprocedure doelmatig en billijk moet zijn. Derhalve moet voldaan worden aan eisen als objectiviteit, transparantie, validiteit en betrouwbaarheid.

Op basis van de code kunnen scholen hun eigen beleid ontwikkelen wat betreft toetsen, beoordelen en beslissen. Tevens kan de code een basis bieden voor de opleiding en nascholing van leraren op dit gebied. Het werken met de gedragscode zal de professionaliteit van leraren op het gebied van toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs bevorderen.

Inrichting van de gedragscode

De hier geformuleerde code geeft kwaliteitsstandaarden (gedragsregels) waaraan leraren in het algemeen voortgezet onderwijs op het terrein van toetsen, beoordelen en beslissen dienen te voldoen en voor de wijze waarop de beroepsgroep met elkaar om moet gaan.

De standaarden richten zich uitsluitend op niveaubepalende toetsen (toetsen die meetellen bij de totstandkoming van een eindcijfer op basis waarvan nagegaan wordt of bevordering kan plaatsvinden). De standaarden zijn niet direct opgesteld voor diagnostische toetsing (controle op voortgang) en evaluatieve toetsing (nagaan of instructie adequaat was), hoewel het merendeel ervan ook voor deze toetsingspraktijk relevant is.

Per school kunnen de in deze gedragscode genoemde standaarden verder worden uitgewerkt in onder meer het schoolplan en het overgangsreglement. De rechten en plichten van leerlingen in het voortgezet onderwijs inzake toetsen, en beslissingen zijn niet nadrukkelijk aan de orde

in deze gedragscode; deze kunnen scholen elders regelen, bijvoorbeeld in het leerlingenstatuut.

De code heeft de vorm van een aantal algemeen geformuleerde standaarden (gedragsregels) met afzonderlijke toelichtingen waarin voorbeelden worden gegeven van de toepassing van de betreffende standaard in een praktijksituatie.

Voor technische informatie over het optimaliseren van het proces van toetsen, beoordelen en beslissen wordt verwezen naar de beschikbare handboeken (zie bijlage 3).

II. Sector en werking van de code

- a. De code is bedoeld voor leraren die te maken hebben met toetsen, beoordelen en beslissen omtrent leerlingprestaties in het algemeen voortgezet onderwijs in Nederland. Ingeval de gedragscode strijdig is met het examenbesluit of een andere dan wel wettelijke regeling/besluit, is de geldende officiële wet- en regelgeving van toepassing. Ingeval tevens een algemene beroepscode of beroepsstandaard wordt ingevoerd voor leraren in het voortgezet onderwijs, dient integratie dan wel afstemming met deze code plaats te vinden.
- b. Bij de formulering van deze gedragscode is gestreefd naar standaarden die algemeen geldig zijn, dus van toepassing op alle vakgebieden (van wiskunde tot Nederlands, van gymnastiek tot tekenen) en op alle soorten niveaubepalende toetsen (zowel kennis- als vaardigheidstoetsen). Niettemin kunnen veranderingen in het onderwijsbeleid, de onderwijspraktijk en/of de opvattingen over toetsen, beoordelen en beslissen aanleiding geven tot het

bijstellen, schrappen of toevoegen van standaarden. Hetzelfde geldt wanneer op grond van te vormen jurisprudentie de gedragscode aanpassing behoeft.

- c. De gedragscode richt zich op de individuele leraar als professionele onderwijsverzorger. Hierbij kan geconstateerd worden dat de leraar zich in de situatie bevindt dat zijn positie binnen de schoolorganisatie steeds minder autonoom wordt, terwijl de scholen zelf juist wel autonomer worden. Leraren maken deel uit van vaksecties en rapportvergaderingen en worden vanuit de schoolorganisatie geacht met collega's samen te werken. Niettegenstaande dit feit is bewust gekozen voor het niveau van de individuele leraar. Deze blijft namelijk zelf verantwoordelijk voor zijn toetsen, beoordelingen en beslissingen; hij kan op deze verantwoordelijkheid ook worden aangesproken door de schoolleiding, leerlingen en hun ouders, en behoort het tot zijn verantwoordelijkheid dat hij de taken gewoonlijk in overleg met de collega's uitvoert.

- d. Hoewel de individuele leraar als aanspreekpersoon is genomen in deze code, is het de verantwoordelijkheid van de schoolleiding (en de overheid) om voorwaarden te scheppen die de leraar in staat stellen om aan de in deze gedragscode opgenomen standaarden te kunnen voldoen. Daarnaast houdt dit verschaffen van voorwaarden ook in dat de door de schoolleiding en vaksectie op te stellen regelgeving omtrent toetsen, beoordelen en beslissen, zowel in geschrift als praktische uitwerking, in overeenstemming dient te zijn met de in deze code geformuleerde standaarden.

III. Begripsomschrijvingen

Algemeen voortgezet onderwijs: (i)vbo, mavo, havo en vwo.

Leraar: functionaris die onderwijs verzorgt aan leerlingen op een school voor algemeen voortgezet onderwijs in Nederland. Waar in deze code gesproken wordt van de leraar respectievelijk hij c.q. hem, geldt het bepaalde voor de leraren in het algemeen ongeacht hun geslacht.

School: een dagschool, avondschool of een dag-avondschool voor (i)vbo, mavo, havo en/of vwo.

Schoolorganisatie: de wijze waarop functies en taken over personen en afdelingen zijn verdeeld. De taken op het gebied van toetsen, beoordelen en beslissen zijn gewoonlijk toegewezen aan die functionarissen die lesgevende of onderwijsverzorgende taken, dan wel coördinatie- of organisatietaken vervullen. Coördinatie- of organisatieonderdelen die voor toetsen, beoordelen en beslissen relevant zijn, betreffen: vaksectie, afdeling, leerjaar, examens, praktijkleren/stage, intake en toelating, vervolgopleiding/beroepskeuze.

Schoolleiding: de functionarissen binnen de schoolorganisatie die (eind)verantwoordelijk zijn voor het uitzetten van beleid en/of evaluatie met betrekking tot de inzet van leraren met lesgevende of onderwijsverzorgende en/of functionarissen met coördinatie- of organisatietaken.

Bevoegd gezag: het bestuur van de school.

Leerlingenstatuut: document dat op alle scholen verplicht aanwezig is, waarin rechten en plichten van leerlingen omschreven zijn, mede in het licht van de uitgangspunten van de school. De regels in het leerlingenstatuut dienen in overeenstemming te zijn met wettelijk bepaalde regels en de in deze code beschreven standaarden.

Overgangsreglement: document opgesteld door de school waarin regels met betrekking tot overgaan en zittenblijven omschreven zijn. Op de meeste scholen is dit een schoolgids die aan alle leerlingen ter beschikking is gesteld. De regels in het overgangsreglement dienen in overeenstemming te zijn met wettelijk bepaalde regels en de in deze code beschreven standaarden.

Toetsen: algemene term voor iedere vorm van informatieverzameling over (vorderingen) in kennis, vaardigheden (zoals beroepshouding, sociale vaardigheden, vaardigheden in het leren studeren) en werkhouding van leerlingen. Mogelijke vormen van toetsen zijn: werkstuk, schriftelijk examen, voordracht, demonstratie van handvaardigheden, mondelinge of schriftelijke overhoring, proefwerk c.q. repetitie, observatie/opdoen van informele indrukken, e.d.

Beoordelen: geven van een waardeoordeel over (vorderingen in) kennis, (sociale) vaardigheden en werkhouding van leerlingen op grond van toetsresultaten. Hieronder valt bijvoorbeeld het toekennen van een aantal punten voor een beantwoorde opgave, het noteren van een "plusje" voor goed gedrag, maar ook het geven van een cijfer voor een proefwerk.

Beslissen: nemen van beslissingen over onder andere

bevordering van leerlingen naar een volgend leerjaar (overgangsbeslissing) en toekenning van een kwalificatie met een maatschappelijk effect (diploma-toekenning) op grond van beoordelingen. Beslissingen kunnen mede de vorm aannemen van plaatsing van leerlingen in didactische situaties (bijvoorbeeld plaatsing in niveaugroep) of selectie voor vervolgonderwijs.

IV. Standaarden voor toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs

1. Algemene Standaarden voor toetsen, beoordelen en beslissen

- a. De leraar neemt bij het toetsen, beoordelen en beslissen de binnen de school en vaksectie geldende regels in acht voor zover deze niet in strijd zijn met de geldende wet- en regelgeving of deze gedragscode.

Toelichting: Veel scholen kennen algemeen geldende regels voor toetsen, beoordelen en beslissen, bijvoorbeeld de regel dat elk rapportcijfer gebaseerd moet zijn op minimaal drie toetsen, of bijvoorbeeld dat een toets binnen twee weken nagekeken moet zijn. Dit soort regels staan veelal vermeld in de schoolgids, het leerlingenstatuut en/of overgangsreglement. Vaak kent ook de vaksectie waar de leraar deel van uit maakt, regels voor toetsen, beoordelen en beslissen. Leraren dienen deze school- en vaksectieregels te hanteren bij het toetsen, beoordelen en beslissen, mits deze regels niet in strijd zijn met de standaarden die in deze code worden beschreven; een volgens deze code slechte of onzinnige schoolregel moet door de leraar aangekaart worden bij de schoolleiding. Wettelijke regelingen omtrent toetsen, beoordelen en beslissen zijn opgenomen in de WVO en in het Eindexamenbesluit VWO, HAVO, MAVO en LBO (zie bijlage 1 en 2). Hoewel deze regels zich veelal richten op het bevoegd gezag van de school, is ook (met name het Eindexamenbesluit) een aantal regels voor functionarissen binnen de school (directeur, examinator, secretaris van het eindexamen, etc.) opgenomen.

- b. De leraar maakt leerlingen tijdig bekend met de door hem gehanteerde werkwijze omtrent toetsen, beoordelen en beslissen.

Toelichting: Meestal zijn de voorgeschreven wettelijke of school- c.q. vaksectie-regels de leerlingen bekend via schoolgids of leerlingenstatuut. In voorkomende gevallen hoeft de leraar zijn leerlingen slechts op het bestaan van deze documenten wijzen. Aanvullende regels of werkwijzen die de individuele leraar er op na houdt, bijvoorbeeld de criteria waarop werkstukken worden beoordeeld, hoe vaak een overhoring wordt gegeven, of dat bepaald gedrag van de leerling (bijvoorbeeld samenwerking, netheid) beoordeeld wordt, dienen tijdig bekend gemaakt te worden. Daarmee wordt het beoordelingsproces doorzichtig en kunnen leerlingen zich effectiever voorbereiden op een toets.

- c. De leraar zorgt ervoor dat bij het beoordelen van toetsresultaten gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

Toelichting: Bij het beoordelen van toetsresultaten mag geen onderscheid gemaakt worden naar sekse, sociale achtergrond of andere, voor de beoordeling niet relevante, kennis omtrent de leerling. Dit houdt bijvoorbeeld ook in dat in de beoordeling van resultaten op een kennistoets de houding of motivatie van een leerling niet meegewogen mag worden. Dit geldt ook voor meer subjectieve beoordelingen, zoals de beroepshouding van leerlingen in het VBO. Een leraar mag zijn persoonlijke voorkeur voor leerlingen niet in de toetsresultaten laten doorklinken. Het uitgangspunt is dat alle beoordeelde leerlingen dezelfde kansen geboden worden hun kennis en vaardigheden te demonstreren. Dit kan in sommige gevallen ook betekenen dat leerlingen een specifieke behandeling krijgen om ze dezelfde kans als anderen te geven. Bijvoorbeeld een leerling met dyslexie kan om deze reden extra tijd toegewezen krijgen. Iets dergelijks kan gelden voor slechthorende leerlingen die een luistertoets moeten afleggen.

- d. De leraar overlegt waar nodig inzake toetsen, beoordelingen en beslissingen over leerlingprestaties met collega's of andere leden van de schoolorganisatie.

Toelichting: Een leraar kan in de situatie terecht komen waarin het geven van een bepaalde beoordeling niet eenduidig te maken is. In dit geval is de leraar verplicht te overleggen met collega's (uit de vaksectie). Wanneer een leraar bijvoorbeeld een ingeleverd werkstuk

is kwijtgeraakt, en het niet duidelijk is hoe gehandeld moet worden, dan dient de leraar hierover te overleggen met collega's om tot een voor zowel de leerling als de leraar redelijke oplossing te komen. Een ander voorbeeld betreft de gemeenschappelijke toetsing voor parallelklassen. De leraar die de toets maakt dient er voor te zorgen dat de toets representatief is voor (de accenten in) het voorgaande onderwijs. Aangezien de accenten in het onderwijs kunnen verschillen tussen leraren, zal de leraar die de toets maakt moeten overleggen met zijn collega's over de inhoud van de toets. Bij gemeenschappelijke toetsing dient ook over de normering overlegd te worden.

2. Standaarden die betrekking hebben op de inhoud en vorm van een toets

- a. De leraar is zorgvuldig in de afstemming van de gekozen of zelf ontwikkelde toets op de inhoud en het niveau van de leerstof.

Toelichting: De leraar kan voor het toetsen gebruik maken van een door hem zelf ontwikkelde toets of door anderen ontwikkelde toetsen (bijvoorbeeld een toets uit de gebruikte methode, een toets die door een collega is ontwikkeld of een gestandaardiseerde toets). Welke toets de leraar ook gebruikt, hij zal erop toe moeten zien dat de toets zo is samengesteld dat de toets naar inhoud en niveau representatief is voor het betreffende leerstofdomein.

- b. De leraar kiest een adequate toetsvorm.

Toelichting: De leraar heeft in mindere of meerdere mate de vrijheid in de keuze van de vorm van een toets, bijvoorbeeld een proefwerk dan wel werkstuk. Welke vorm gekozen wordt, hangt af van de soort kennis en/of vaardigheden waarover informatie ingewonnen moet worden, en van de vorm van andere toetsen voor het betreffende leerstofonderdeel. Bijvoorbeeld voor het vak textiele werkvormen zal een werkstuk de meest voor de hand liggende wijze van toetsing zijn.

3. Standaarden die betrekking hebben op de instructie en afname van toetsen

- a. De leraar zorgt voor een zorgvuldige instructie voorafgaand aan de toetsafname.

Toelichting: Na de keuze voor een bepaalde toets, zal deze toets moeten worden afgenomen bij de leerlingen. Ingeval gebruik gemaakt wordt van gestandaardiseerde toetsen, dient de leraar de eventuele hierin opgenomen aanwijzingen voor afname op te volgen. Verder betekent een zorgvuldige wijze van afname dat de leraar de leerlingen op tijd en duidelijk op de hoogte brengt van de te bestuderen stof voor de toets. De leraar moet in dit kader leerlingen voorafgaand aan de toets bekend maken met het feit dat het om een niveaubepalende toets gaat. Hij brengt ze ook op de hoogte van de vorm (vraagvorm, samenstelling) en tijdsduur van de toets, over welke leerstof de toets gaat en over de beoordelingsprocedure. Bij groepswerk zorgt de leraar ervoor dat de leerlingen weten of een individuele of groepsbeoordeling gegeven zal worden.

b. De leraar zorgt voor een zorgvuldige afname van de toets.

Toelichting: Het gaat hierbij om betrouwbaarheid in de afname van de toets en het verkrijgen van valide gegevens. Dit betekent onder andere dat de leraar probeert zoveel mogelijk te voorkomen dat leerlingen kunnen spieken. Leerlingen moeten voldoende tijd krijgen om de toetsvragen te beantwoorden. Voor een zorgvuldige afname kan het ook nodig zijn dat een leraar gedurende de afname aanwijzingen geeft, bijvoorbeeld als de leraar naar aanleiding van vragen van individuele leerlingen constateert dat deze aanwijzingen nodig zijn. In dit geval moet de hele groep leerlingen dezelfde aanwijzingen gegeven worden. Verder draagt de leraar er zorg voor dat de afname in een rustige ambiance plaatsvindt, zodat leerlingen geconcentreerd kunnen werken.

c. De leraar voorkomt oneigenlijk gebruik van toetsen.

Toelichting: Toetsen zijn slechts middelen om de kennis en vaardigheden van leerlingen te beoordelen en dienen ook alleen met dat doel gebruikt te worden. Onverwachte schriftelijke of mondelinge overhoringen, dan wel huiswerkcontrole, kunnen alleen aan de orde zijn als de leraar te kennen heeft gegeven dat dit tot de door hem gehanteerde regels voor toetsen, beoordelen en beslissen behoort (zie ook standaard Ib). Dit betekent dat de leraar de leerlingen op de hoogte gebracht moet hebben van de mogelijkheid van onverwachte overhoringen en huiswerkcontrole.

4. Standaarden die betrekking hebben op het scoren van leerlingantwoorden

- a. De leraar zorgt bij het gebruik van gestandaardiseerde toetsen voor het correct toepassen van de voorgeschreven scoringsregels en voor correcte interpretatie van de resultaten.

Toelichting: Bij gestandaardiseerde toetsen dienen de voorgeschreven scoringsregels correct gehanteerd te worden; de leraar moet de resultaten correct interpreteren. Als de leraar gebruik wil maken van bijvoorbeeld gemiddelden, en standaardscores bij het scoren van leerlingantwoorden, dient hij dergelijke grootheden correct te interpreteren.

- b. De leraar stelt zorgvuldige scoringsprocedures op voor zelfgemaakte toetsen.

Toelichting: Bij zelfgemaakte toetsen dient voorafgaand aan de afname van de toets, een scoringsvoorschrift opgesteld te worden, en wel zodanig dat dit ook gebruikt kan worden door andere beoordelaars. Indien een leerling protesteert, of de leraar zelf twijfelt, kan het raadzaam zijn om een toets door twee beoordelaars te laten nakijken.

5. Standaarden die betrekking hebben op het normeringsproces, waaronder het bepalen van het cijfer (of de cesuur voldoende/onvoldoende).

- a. De leraar zet de score zorgvuldig om in een cijfer.

Toelichting: De leraar is zich ervan bewust dat de cijferbepaling consequenties heeft voor de beoordeling van een leerling en de daaruit voortvloeiende beslissingen. De leraar is zorgvuldig in de keuze van de door hem gehanteerde grens voldoende/onvoldoende. Indien de leraar gebruik maakt van gestandaardiseerde toetsen dient hij de in de handleiding gegeven cesurbepaling toe te passen. Wanneer leerlingen zelf een bijdrage leveren aan de beoordeling, bijvoorbeeld bij een vak als muziek, ziet de leraar erop toe dat deze bijdrage zorgvuldig tot stand komt.

- b. De leraar is bereid om, wanneer leerlingen of hun ouders hierom verzoeken, de procedure voor het omzetten van de scores in een cijfer kenbaar te maken.

Toelichting: Ten behoeve van de doorzichtigheid van de beoordeling is het belangrijk dat een leraar aan leerlingen en hun ouders kenbaar wil maken op welke wijze de scores zijn omgezet in een beoordeling.

- c. Als de leraar afwijkt van een voorafgaand aan de toetsafname opgestelde norm dient hij dit, met redenen omkleed, bekend te maken aan de leerlingen en, op hun verzoek, aan de ouders van de leerlingen.

Toelichting: Het kan nodig zijn dat de individuele leraar of de leraar als lid van de vaksectie afwijkt (als het gaat om gemeenschappelijke toetsing) van een norm die voorafgaand aan de toetsafname is opgesteld. Dit kan bijvoorbeeld aan de orde zijn wanneer er veel lesuitval is geweest door uitval van de leraar. Voor leerlingen en ouders moet echter duidelijk zijn dat de norm bijgesteld is en waarom de norm is bijgesteld.

- d. De leraar voorkomt dat normbijstelling onterecht de prestaties van (individuele) leerlingen benadeelt.

Toelichting: Een leraar kan bijvoorbeeld besluiten een zeer moeilijke vraag niet mee te wegen in de beoordeling omdat slechts een enkele leerling de vraag correct beantwoordde. Voor een leerling die de vraag goed gemaakt heeft, moet deze vraag toch gewoon mee wegen. Een ander voorbeeld: een leraar heeft zich bij de vooraf opgestelde puntentoekening vergist, waardoor één vraag veel te weinig punten heeft gekregen gezien vanuit de representativiteit [sic] van de toets naar de inhoud van de leerstof, en een andere vraag te veel punten. Wanneer de leraar in dit geval de beoordeling bijstelt, kan voor een aantal leerlingen het eindoordeel lager uitvallen dan voor de bijstelling. In dit geval is er geen sprake van onterechte benadeling.

6. Standaarden die betrekking hebben op de rapportage van toetsresultaten

- a. De leraar moet binnen redelijke termijn na de toetsafname een beoordeling geven en bekend maken.

Toelichting: Op veel scholen zijn in het leerlingenstatuut regels opgenomen voor de tijdspanne tussen toetsafname en cijfertoekenning. De leerling dient zo kort mogelijk in het ongewisse te worden gelaten over zijn beoordeling, terwijl de leraar voldoende tijd moet hebben om het werk na te kijken. De leraar is zich hiervan bewust en betracht zorgvuldigheid. In het algemeen is het van belang dat leerlingen ruim voor de volgende toets informatie hebben over hun prestaties. Van leraren mag bijvoorbeeld verwacht worden dat de resultaten van een meerkeuzetoets sneller beschikbaar zijn dan die van een toets met opstelvragen.

- b. De leraar is verantwoordelijk voor de inhoudelijke toelichting op de toetsresultaten naar de leerlingen.

Toelichting: De terugrapportage van toetsresultaten naar de leerlingen moet behalve de eindbeoordeling (cijfer), ook informatie bevatten over beoordeling op onderdelen, aanwijzingen over wat goed en wat fout gedaan is. De leraar biedt leerlingen de mogelijkheid tot bespreking van de gemaakte toets. De leraar kan hiertoe zelf het initiatief nemen, dan wel voldoen aan een verzoek van de leerling(en). Een bespreking heeft tot doel de leerlingen in te laten zien wat ze goed en fout hebben gedaan.

- c. De leraar biedt leerlingen de mogelijkheid om beoordelingen van leerprestaties in te zien.

Toelichting: De leraar kan leerlingen op verschillende manieren inzage geven in beoordelingen van leerprestaties, bijvoorbeeld door de toets met de toetsresultaten aan de leerlingen mee te geven. De leraar kan de toets (met toetsresultaten) ook in eigen beheer houden, maar dient deze dan voor een bepaalde periode (bijvoorbeeld tot aan het nieuwe schooljaar) te bewaren en leerlingen, en hun ouders ingeval leerlingen minderjarig zijn, op hun verzoek, hun werk in te laten zien.

- d. De leraar is bereid, op verzoek van een leerling of collega's uit vaksectie of directie, de beoordelingen van leerlingprestaties te bespreken.

Toelichting: Als zich meningsverschillen voordoen tussen leraar en een leerling over een beoordeling van de prestaties van de leerling, dient de leraar bereid te zijn de wijze waarop hij tot de beoordeling is gekomen, toe te lichten.

- e. De leraar voorkomt oneigenlijk gebruik van toetsresultaten.

Toelichting: De leraar dient zich bij de rapportage van de toetsresultaten te houden aan de geldende regels over het in acht nemen van de privacy van personen (art. 24g lid 2WVO; leerlingenstatuut). Dit houdt bijvoorbeeld in dat de leraar slechts toetsresultaten aan derden (zoals leerplichtambtenaar, raad van de kinderscherming, schoolarts, politie en andere scholen) verstrekt, voor zover dit wordt vereist ingevolge wettelijke voorschriften of geschiedt met toestemming van de leerling of diens ouders. Oneigenlijk gebruik van toetsresultaten is bijvoorbeeld ook het op grievende wijze meedelen van de toetsresultaten in de klas of aan de leerling zelf.

7. Standaarden die betrekking hebben op het nemen van beslissingen op grond van toetsresultaten

- a. De leraar ziet erop toe dat beslissingen over individuele leerlingen zorgvuldig tot stand komen.

Toelichting: Beslissingen over overgaan, zittenblijven (of verwijzing naar een andere school) worden in de meeste gevallen niet door individuele leraren genomen. Op de meeste scholen geeft hierover de rapportvergadering uitsluitsel. De individuele leraar heeft hierbij echter wel een verantwoordelijkheid: hij moet zijn kennis en standpunten inbrengen in de rapportvergadering.

V. Toezicht op naleving van de gedragscode

Wanneer leerlingen, ouders, leden van de schoolorganisatie of het bevoegd gezag van mening zijn dat een leraar zich niet houdt aan de hiervoor omschreven standaarden voor toetsen, beoordelen en beslissen, kunnen zij een klacht indienen bij de school. Vanaf augustus 1998 zijn scholen verplicht over een klachtenregeling te beschikken. Blijft er een meningsverschil bestaan, dan is arbitrage mogelijk door een commissie van beroep. Praktisch gezien ligt het voor de hand voor toezicht op naleving van de standaarden in deze Model gedragscode aan te sluiten bij de invoering van een beroepsstandaard en een register voor leraren, zoals in gang gezet door Forum Vitaal Leraarschap (Stuurgroep beroepskwaliteit leraarschap, 1997).

Bijlage 1

Relevante artikelen uit de Wet op het voortgezet onderwijs

Artikel 27: Toelating, verwijdering, voorwaardelijke bevordering en verblijfsduur

1. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen voor elke soort van scholen of voor afdelingen van die scholen voorwaarden voor de toelating en voorschriften omtrent verwijdering en voorwaardelijke bevordering worden vastgesteld. Ten behoeve van scholen voor middelbaar beroepsonderwijs kunnen de voorwaarden voor de toelating betrekking hebben op de opleidingen, bedoeld in artikel 15a, derde en vierde lid. De algemene maatregel van bestuur bedoeld in de

eerste volzin houdt in elk geval voorschriften in met betrekking tot de voorwaarden voor de toelating tot de scholen, bedoeld in de artikelen 7 tot en met 9. Definitieve verwijdering van een leerling waarop de Leerplichtwet 1969 van toepassing is, vindt niet plaats dan nadat het bevoegd gezag ervoor heeft zorggedragen dat een andere school, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, een school voor voortgezet speciaal onderwijs, dan wel een instelling als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Leerplichtwet 1969 bereid is de leerling toe te laten. Indien aantoonbaar gedurende 8 weken zonder succes is gezocht naar een zodanige school of instelling waarnaar kan worden verwezen, kan in afwijking van de vorige volzin tot definitieve verwijdering worden overgegaan.

2. De toelating wordt niet afhankelijk gesteld van een andere dan een bij of krachtens de wet geregelde bijdrage.

3. Een leerling mag na vijf jaren te rekenen vanaf het ogenblik dat hij is aangevangen met voortgezet onderwijs, geen onderwijs meer volgen aan een school voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, aan een school voor voorbereidend beroepsonderwijs en in de eerste drie leerjaren van een school voor hoger algemeen voortgezet onderwijs of voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.

4. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen, in afwijking van de artikelen 7:10 en 7:24 van de Algemene bestuursrecht [sic], kortere termijnen dan in de artikelen vermeld, worden bepaald voor de op een bezwaar- of beroepschrift te nemen beslissing ter zake van de toelating

en verwijdering van leerlingen.

Artikel 28a: Toetsing basisvorming

1. Aan de leerlingen van de scholen, bedoeld in de artikelen 7 tot en met 10a, wordt de gelegenheid gegeven toetsen af te leggen ter afsluiting van de basisvorming in het voortgezet onderwijs in ieder geval in de vakken, genoemd in art. 11a, tweede lid, met uitzondering van het vak lichamelijke opvoeding. De afsluitende toetsing wordt niet eerder voltooid dan aan het einde van het tweede leerjaar.

2. De toetsen kunnen per vak of in een combinatie van vakken worden afgelegd.

3. Onze minister draagt zorg voor de vaststelling van de opgaven die het bevoegd gezag bij het afnemen van de toetsen, bedoeld in het eerste lid, in ieder geval moet gebruiken. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere voorschriften gegeven worden met betrekking tot de toetsen, bedoeld in het eerste lid. De algemene maatregel van bestuur, bedoeld in de tweede volzin, wordt aan de beide Kamers der Staten-Generaal overgelegd. De maatregel treedt niet in werking dan nadat vier weken na de overlegging zijn verstreken en niet door of namens een van beide Kamers de wens wordt te kennen gegeven dat het in die maatregel geregelde onderwerp bij de wet wordt geregeld. Alsdan wordt een daartoe strekkend wetsvoorstel zo spoedig mogelijk ingediend.

4. Indien een bevoegd gezag van een bijzondere school dringend bedenkingen heeft tegen de opgaven, bedoeld in het derde lid, kan het bevoegd gezag eigen opgaven

voor de school vaststellen. De door het bevoegd gezag vastgestelde opgaven treden in de plaats van de opgaven, bedoeld in het derde lid.

5. Het bevoegd gezag geeft de leerlingen aan het eind van het tweede leerjaar een advies over het door hen verder te volgen onderwijs. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere voorschriften gegeven worden met betrekking tot het advies, bedoeld in de vorige volzin.

Artikel 29: Eindexamens en diploma

1. Aan de leerlingen van de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, voor hoger algemeen voortgezet onderwijs, en voor middelbaar algemeen voortgezet onderwijs wordt gelegenheid gegeven aan deze scholen een eindexamen af te leggen, tenzij in de plaats daarvan de gelegenheid bestaat tot het afleggen van een eindexamen, dat niet vanwege de school wordt afgenomen en het bevoegd gezag in verband hiermede een eindexamen aan de school niet nodig oordeelt.

2. Aan de leerlingen van afdelingen van scholen voor voorbereidend beroepsonderwijs kan gelegenheid worden gegeven aan deze scholen en afdelingen een eindexamen af te leggen. Wij kunnen, de Onderwijsraad gehoord, scholen of afdelingen van scholen voor voorbereidend beroepsonderwijs aanwijzen, waarvan het bevoegd gezag onder goedkeuring van Onze minister de regeling van het eindexamen vaststelt.

3. Het eindexamen wordt afgenomen door de rector, de directeur, de conrector, de adjunct-directeur of een of

meer leden van de centrale directie en leraren van de school onder toezicht, behoudens in nader bij algemene maatregel van bestuur te noemen gevallen, van een of meer door de Informatie Beheer Groep, dan wel, voor zover het landbouwonderwijs betreft, Onze Minister van Landbouw en Visserij aan te wijzen gecommitteerden. Het eindexamen kan mede worden afgenomen door deskundigen. Het bevoegd gezag wijst de deskundigen aan.

4. Zij die het eindexamen met goed gevolg hebben afgelegd, ontvangen een diploma. Onze minister stelt de modellen van diploma's vast.

5. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden, behalve indien het tweede lid, tweede volzin, toepassing heeft gevonden, voorschriften vastgesteld omtrent de in dit artikel bedoelde eindexamens, die niet voor alle leerlingen van een school dezelfde vakken behoeven te omvatten. Bij deze algemene maatregel van bestuur worden tevens de eindexamenprogramma's vastgesteld, onverminderd het bepaalde in artikel 29a. De algemene maatregel van bestuur, bedoeld in de vorige volzinnen, wordt aan de beide Kamers der Staten-Generaal overgelegd. De maatregel treedt niet in werking dan nadat vier weken na de overlegging zijn verstreken en niet door of namens een van beide Kamers de wens wordt te kennen gegeven dat het in die maatregel geregelde onderwerp bij de wet wordt geregeld. Alsdan wordt een daartoe strekkend wetsvoorstel zo spoedig mogelijk ingediend.

6. Voor examens, die niet vanwege de school worden afgenomen, kunnen bij algemene maatregel van bestuur

voorschriften worden gegeven.

7. Ten behoeve van de bijzondere inrichting van het onderwijs aan een school kan Onze minister, de Onderwijsraad gehoord, toestaan dat wordt afgeweken van het bepaalde bij of krachtens dit artikel. Onze minister beslist binnen zes maanden na ontvangst van een aanvraag. Indien de beschikking niet binnen zes maanden kan worden gegeven, stelt Onze minister de aanvrager daarvan in kennis en noemt hij daarbij een termijn waarbinnen de beschikking wel tegemoet kan worden gezien.

Artikel 30: Extraneï-examens

1. Een diploma als bedoeld in artikel 29, vierde lid, kan ook worden uitgereikt aan degenen die niet als leerling van een school zijn ingeschreven, maar tot het eindexamen van die school zijn toegelaten en dit met gunstig gevolg hebben afgelegd.

2. Bij algemene maatregel van bestuur worden voorschriften vastgesteld omtrent de in het eerste lid bedoelde toelating tot het eindexamen. Daarbij wordt vastgesteld in welke gevallen een bedrag aan het bevoegd gezag verschuldigd is, alsmede de hoogte daarvan.

Artikel 30a: Afwijking termijn Algemene wet bestuursrecht.

Bij algemene maatregel van bestuur kunnen, in afwijking van de artikelen 6:7, 7:10 en 7:24 van de Algemene wet bestuursrecht, kortere termijnen dan in die artikelen vermeld, worden bepaald voor de indiening van

een bezwaar- of beroepschrift en voor de daarop te nemen beslissing ter zake van de deelneming aan eindexamens.

Bijlage 2

Relevante artikelen uit het Eindexamenbesluit van 10 juli 1989

Artikel 2: Toelating tot het eindexamen

1. Het bevoegd gezag stelt de leerlingen van een school en de leerlingen van een afdeling voor h.a.v.o. in de gelegenheid ter afsluiting van de opleiding een eindexamen af te leggen.

2. Het bevoegd gezag stelt de leerlingen van een avondschool of een dag-avondschool in de gelegenheid in plaats van een eindexamen een deeleindexamen af te leggen.

3. Indien het bevoegd gezag van een school kandidaten die niet als leerling aan de school zijn ingeschreven in de gelegenheid stelt aan de school eindexamen af te leggen, kan het bevoegd gezag van een school voor l.b.o. kandidaten die niet als leerling aan de school zijn ingeschreven eveneens in de gelegenheid stellen een deel eindexamen aan de school voor l.b.o. af te leggen.

Artikel 3: Afnemen eindexamen

1. De directeur en de examinatoren nemen onder verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag het

eindexamen af.

2. De directeur wijst een van de personeelsleden van de school aan tot secretaris van het eindexamen.

3. Het bevoegd gezag kan een of meer leraren van een school voor voortgezet speciaal onderwijs als bedoeld in artikel 9 van de Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs (Stb. 1987, 614) aanwijzen als deskundige die het eindexamen mede afnemen.

4. Het bevoegd gezag deelt Onze Minister zo spoedig mogelijk mede welke deskundigen zijn aangewezen, welke werkzaamheden zij verrichten en voor welke periode de aanwijzing geldt. Indien Onze Minister binnen twee weken na ontvangst van de mededeling niet heeft meegedeeld aan het bevoegd gezag dat hij zijn goedkeuring onthoudt, wordt hij geacht de aanwijzing te hebben goedgekeurd.

5. Het bevoegd gezag bepaalt, voor zover toepassing is gegeven aan het derde lid, in hoeverre de deskundigen een vergoeding ontvangen.

Artikel 4: Indeling eindexamen

Het eindexamen bestaat voor ieder vak uit een schoolonderzoek en, voor zover dat in het eindexamenprogramma, bedoeld in artikel 7, is bepaald, tevens uit een centraal examen.

Artikel 5: Onregelmatigheden

1. Indien een kandidaat zich ten aanzien van enig deel van het eindexamen aan enige onregelmatigheid schuldig maakt of heeft gemaakt, kan de directeur maatregelen nemen.

2. De maatregelen bedoeld in het eerste lid die al dan niet in combinatie met elkaar genomen kunnen worden zijn:

a. het toekennen van het cijfer 1 voor een toets van het schoolonderzoek of het centraal examen,

b. het ontzeggen van de deelname of de verdere deelname aan een of meer zittingen van het schoolonderzoek of het centraal examen,

c. het ongeldig verklaren van een of meer toetsen van het reeds afgelegde deel van het schoolonderzoek of het centraal examen,

d. het bepalen dat het diploma en de cijferlijst slechts kunnen worden uitgereikt na een hernieuwd examen in door de directeur aan te wijzen onderdelen.

Indien het hernieuwd examen bedoeld in de vorige volzin betrekking heeft op een of meer onderdelen van het centraal examen legt de kandidaat dat examen af in het volgend tijdvak van het centraal examen, dan wel ten overstaan van de staatsexamencommissie.

3. Alvorens een beslissing ingevolge het tweede lid wordt genomen, hoort de directeur de kandidaat. De kandidaat kan zich door een door hem aan te wijzen meerderjarige laten bijstaan. De directeur deelt zijn beslissing mede aan de kandidaat, zo mogelijk mondeling en in ieder geval schriftelijk. In de schriftelijke mededeling wordt tevens gewezen op het bepaalde in het vierde lid. De schriftelijke mededeling wordt tegelijkertijd in afschrift toegezonden aan de ouders, voogden of verzorgers van de kandidaat, indien deze minderjarig is, alsmede aan de

inspectie.

4. De kandidaat kan tegen een beslissing van de directeur in beroep gaan bij de door het bevoegd gezag van de school in te stellen commissie van beroep. Van de commissie van beroep mag de directeur geen deel uitmaken. Het beroep wordt binnen drie dagen nadat de beslissing schriftelijk ter kennis van de kandidaat is gebracht, schriftelijk bij de commissie van beroep ingesteld. De commissie stelt een onderzoek in en beslist binnen twee weken op het beroep tenzij zij de termijn met redenen omkleed heeft verlengd met ten hoogste twee weken. De commissie stelt bij haar beslissing zo nodig vast op welke wijze de kandidaat alsnog in de gelegenheid zal worden gesteld het eindexamen geheel of gedeeltelijk af te leggen onverminderd het bepaalde in de laatste volzin van het tweede lid. De commissie deelt haar beslissing schriftelijk mede aan de kandidaat, de directeur en aan de inspectie.

Bijlage 3

Overzicht handboeken toetsen, beoordelen en beslissen

Handboeken

Berkel, H.J.M. van & Bax, A.E. (1993). Een handleiding voor het construeren van toetsen en het evalueren van leerdoelen en onderwijsvormen. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Dousma, T., & Horsten, A.T.M. (1989). Tentamineren.

Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum.

Kremers, E.J.J., & Janssens, F.J.G. (1988). *Evaluatie en evaluatievormen*. PBNA/Polytechnisch onderwijszakboekje. PBNA/Arnhem: 1988.

Praktisch bruikbare publicaties

Dekker, A.J. (1983). *Variaties in gesloten vraagvormen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Erkens, T.T.M.G., & Moelands, H.A. (1982). *Toetsen met open vragen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Groen, H.K. (1990). *De formulering van examenvragen en antwoordmodellen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Groot, A.D. de & Naerssen, R.F. van (redactie) (1973). *Studietoetsen: construeren, afnemen, analyseren*. Den Haag: Mouton.

Jong, A.J.M. de (1980). *Correctievoorschriften en interbeoordelaarsbetrouwbaarheid*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling. <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/6796439/Jong81correctie.pdf>

Kok, J., van Krieken, R., & Luijten, A.J.M. (1986). *Het construeren van open vragen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Luijten, A.J.M. & Wijnen, W.H.F.M. (kernredactie) (1995). *Toetsen in het studiehuis*. In: *Studiehuisreeks*, 6, december. Tilburg: MesoConsult B.V.

Luijten, A.J.M. & Wijnen, W.H.F.M. (kernredactie) (1996). *Examens in het studiehuis*. In: *Studiehuisreeks*, 7, januari. Tilburg: MesoConsult B.V.

Moelands, H.A., Rem, J., & Noijons, J. (1992). *Toetsen met gesloten vragen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Rommès, A.E.N. (198).4 *Meetproblemen bij examens*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Thio, K.D. (1988). *Toetstechnische begrippenlijst*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Veldhuijzen, N.H., & Theunissen, T.J.J.M. (1986). *Impliciete correctievoorschriften bij Open Vragen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Verhoeven, N.G., & Beuk, C.H. (1986). *Het construeren van meerkeuzevragen*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

Weeren, J. van (1990). *Cijfers geven. De groep als norm bij proefwerken en schoolonderzoek*. Arnhem: Cito, instituut voor toetsontwikkeling.

=====

L. M. C. M. Cremers-van Wees, J. W. M. Knuver, H. J. Vos, & W. J. M. Van der Linden (1998). **Toetsen, beoordelen en beslissen in het voortgezet onderwijs. Ontwikkeling van een gedragscode voor leraren**. Enschede: OCTO. isbn 9036510902.

Hieruit Bijlage 2:

Casussen waarin Model gedragscode Beoordelen en Beslissen in het VO mogelijk van nut kan zijn

Casus 1 Computer

Bij informatica werken de leerlingen in tweetallen. Ze moeten proberen met z'n tweeën informatie over hunebedden op internet te zoeken. Er moet een aantal vragen beantwoord worden. Mariska en Wouter zitten samen achter een computer voor het maken van de

opdracht. Bij Wouter thuis staat een computer met internetaansluiting en hij kent de weg goed. Hij zegt tegen Mariska dat hij het wel even snel zal uitzoeken. Als zij met de pen klaar zit om de vragen in te vullen zal hij de antwoorden opnoemen. De leraar geeft Mariska voor deze opdracht een onvoldoende omdat zij niet zelf heeft meegezocht.

1. Kan zo'n situatie zich bij u op school voordoen?
2. Hoe wordt gehandeld?
3. Wie is verantwoordelijk?
4. Biedt de gedragscode aanknopingspunten?
5. Behoeft de gedragscode wijziging of aanvulling?

Casus 2 Handschrift

Het is op school algemeen bekend dat Marijke een beroerd (lees: zeer slecht leesbaar) handschrift heeft. Meestal weten de leraren de meeste woorden te herkennen, omdat bekend is wat het juiste antwoord moet zijn. Toch blijkt het ondoenlijk om alles te ontwarren, waardoor de werkelijke prestaties van Marijke niet precies in te schatten zijn. De klasmentor heeft hierover met Marijke gepraat, maar ze weigert een andere uitingsvorm (blokletters, personal computer, laptop) te hanteren. Ook de ouders zijn op de hoogte gesteld van het probleem. Bij de overgang blijkt dat Marijke eigenlijk niet voldoet aan de overgangsnorm, maar voldoet aan de normen voor bespreekgevallen. Leon, een klasgenoot van Marijke heeft dezelfde cijfers; hij zit ook in de bespreekmarge. Leon gaat over, Marijke blijft zitten.

1. Hoe zou binnen uw school in een dergelijke situatie gehandeld worden?

2. Vindt u de beslissing dat Leon overgaat en Marijke blijft zitten billijk?

3. Wie kan aangesproken worden op de beslissing? De betrokken leraren, de school, of beiden? Bij wie kan Leon dan wel de mentor terecht om te klagen over de beslissing?

4. Biedt de gedragscode aanknopingspunten om te handelen?

- Zo ja, welke onderdelen/ standaarden van de gedragscode bieden aanknopingspunten voor het handelen? Hoe interpreteert u deze onderdelen/ standaarden in dit verband?

- Zo nee, op welke onderdelen/ standaarden dient de gedragscode gewijzigd of aangevuld te worden om een billijk besluit te nemen?

Casus 3 Werkstuk zoek

Sahar maakt voor het vak handwerken een werkstuk en levert dat in op school. Jammer genoeg raakt het werkstuk zoek, waardoor Annie, de handwerklerares, het niet kan beoordelen. Annie vraagt daarom aan Sahar een nieuw werkstuk te maken. Sahar ziet niet in waarom dat zou moeten, het was immers niet haar schuld dat het werkstuk zoek raakte! Annie geeft Sahar voor het paasrapport, dat alleen gebaseerd is op het werkstuk, daarom een vier voor handwerken.

[Bij deze en volgende casus laat ik de vraagstellingen achterwege, ze komen ongeveer op hetzelfde neer als bij casus 2. B.W.]

Casus 4 Probleemoplossen

Jet, de economielerares van gym-3, heeft in haar

lessen uitsluitend aandacht besteed aan definities en overdracht van kennis: behandeling van puur theorieën, wetten en rijtjes. Van aandacht voor toepassing van de theorie is geen sprake geweest. Het proefwerk, dat gebaseerd is op de lessen, bevat ook vragen waarvoor de leerlingen verbanden moeten leggen en problemen moeten oplossen. Het proefwerk wordt slecht gemaakt. Een van de leerlingen, Leander, protesteert hiertegen, maar de lerares blijft bij haar beslissing.

Casus 5 Ouders

Roos haalt een onvoldoende voor een proefwerk Engels. Het cijfer voor het proefwerk zou wel eens bepalend kunnen zijn voor al dan niet overgaan. De ouders van Roos vragen de opgaven op, en maken naar eigen inzicht aannemelijk dat door de gebrekkige kwaliteit van een groot deel van de gestelde vragen, leraar Rob in redelijkheid niet tot het oordeel van een onvoldoende resultaat had kunnen komen. Rob wordt onzeker van de argumenten van de ouders en besluit Roos een voldoende te geven om van verder gezeur af te zijn.

Casus 6 Te laat

In het leerlingenstatuut staat aangegeven dat leraren minimaal twee weken van tevoren moeten opgeven over welke stof een proefwerk gaat. Aan het begin van het schooljaar wordt een rooster uitgereikt waarop alle proefwerken staan gepland. Voor wiskunde wordt per proefwerk een hoofdstuk uit het boek getoetst. José, de lerares, geeft de stof voor proefwerk één tot en met vier steeds ruim twee weken van tevoren op. Proefwerk vijf geeft ze geen twee weken, maar tien dagen van

tevooren op. Ze is het vergeten. De leerlingen protesteren, maar José vindt dat ze niet moeten zeuren. De leerlingen weten immers wanneer de proefwerken gepland zijn en bovendien gaat het bij wiskunde steeds om de stof van het hoofdstuk dat net behandeld is.

Casus 7 Spieken

Een leerling spiekt tijdens een proefwerk. Als de leraar er achter komt moet de leerling het proefwerk afbreken en wordt de klas uitgestuurd. De leraar kijkt het tot dan toe gemaakte proefwerk niet na en geeft resoluut een één.

Casus 8 Toetsen uit de methode

In de methode die op school gebruikt wordt voor wiskunde zijn aan het eind van ieder hoofdstuk toetsen opgenomen om na te gaan of de leerstof uit het voorafgaande hoofdstuk beheerst wordt. In de vaksectie is afgesproken dat deze toetsen gebruikt worden.

Francien, de lerares wiskunde van twee van de vwo-5 klassen, gebruikt de methodetoetsen steeds na elk behandeld hoofdstuk, zij vervangt echter meestal enkele opgaven over overgeslagen leerstof door opgaven over uitgebreid behandelde leerstof. Zij hanteert bij het berekenen van een cijfer het scoringsvoorschrift uit de methode; ook voor de plaatsvervangende opgaven. De collega's van de vaksectie informeert zij over deze procedure.

Haar collega Maarten die de andere vier vwo-5 klassen heeft vindt dat Francien onjuist handelt: zij kan niet zomaar het scoringsvoorschrift uit de methode op de zelfgemaakte opgaven toepassen.

Casus 9 Zieke leraar

Leraar Henk van de sectie wiskunde is het afgelopen trimester twee weken ziek geweest. Zijn leerlingen van havo-3 hebben deze weken geen wiskunde gehad omdat vervanging vanuit de sectie niet mogelijk was. Aan het eind van het trimester maken alle havo-3 leerlingen hetzelfde gecoördineerde proefwerk. Collega Sofieneemt het nakijken van de proefwerken van Henk over. De leerlingen van Henk maken opgave drie en vier een stuk minder goed dan de leerlingen uit de parallelklassen. Sofie besluit om de norm voor de leerlingen uit Henk zijn klassen bij te stellen.

Casus 10 Veel onvoldoendes

Een proefwerk Frans wordt zeer slecht gemaakt: op twee leerlingen met een zes na krijgt de hele klas een onvoldoende. Tien leerlingen krijgen een één. Marnix, de leraar, wijt het resultaat aan de leerlingen; ze hebben de stof niet geleerd en het huiswerk in de afgelopen periode slecht gemaakt. De leerlingen geven in hun protest te kennen dat het naar hun mening een veel te moeilijk proefwerk was. Marnix blijft bij zijn mening; hij vindt dat de leerlingen hebben gekregen wat ze verdienen. De leerlingen met een één kunnen deze moeilijk compenseren met hun cijfers voor andere proefwerken Frans (er worden maar twee proefwerken per trimester gegeven). Voor vijf leerlingen betekent dit dat ze zullen blijven zitten.

Casus 11 Goed begrepen?

Richard, een leraar scheikunde, geeft een proefwerk met vijf grote opgaven. Omdat een van de opgaven door de meeste leerlingen verkeerd is begrepen, wordt deze

opgave voor niemand meegerekend. Dus ook niet voor Nadine, die deze opgave wel goed had begrepen, en ook goed had beantwoord. Nadine krijgt hierdoor nu een onvoldoende; anders had ze een voldoende gekregen. Het cijfer voor dit proefwerk is bepalend voor het rapportcijfer, want het is het enige proefwerk in het betreffende semester. Het rapportcijfer is medebepalend voor het cijfer op het eindrapport, en dus voor de overgang.

Casus 12 Bijstellen van de norm

Francis, de lerares biologie neemt een proefwerk af bij haar mavo-brugklasleerlingen en constateert bij het nakijken dat de vragen over fotosynthese zeer slecht gemaakt zijn. Ze besluit deze vragen niet mee te tellen bij het bepalen van het cijfer, omdat ze van mening is dat de vragen te moeilijk waren en ze misschien ook de stof over dit onderwerp niet duidelijk genoeg heeft uitgelegd. Er zijn echter twee leerlingen die juist deze vragen heel goed hebben beantwoord. Voor deze leerlingen valt het proefwerkcijfer lager uit omdat de vragen niet meetellen.

Casus 13 Zelfde werkstuk, verschillende cijfers

Arnoud moet een werkstuk maken voor Nederlands. Zijn vriend Pim in een van de parallelklassen moet eenzelfde werkstuk maken. Pim heeft andere leraar Nederlands. Arnoud en Pim besluiten samen het werkstuk te maken. Arnoud krijgt van zijn leraar een acht voor het werkstuk en Pim maar een zes. Pim is het hier niet mee eens en vraagt zijn leraar waarom hij maar een [zes] voor het werkstuk heeft, terwijl Arnoud bij een andere leraar een acht heeft gekregen. De leraar wil er niet over in discussie en dreigt Pim zelfs een onvoldoende te geven.

Pim laat het erbij zitten.

Casus 14 Bijles

Er komt een brief binnen van een huiswerkbegeleidingsinstituut voor de vaksectie wiskunde. Er wordt de sectie gevraagd de namen door te geven van leerlingen van vwo-5 die moeite hebben met wiskunde, zodat deze leerlingen vrijblijvend benaderd kunnen worden over mogelijke behoefte aan extra begeleiding voor dit vak. De sectie besluit de namen van de leerlingen met een vijf of lager op het laatste rapport te geven. Er worden geen adressen meegegeven, want het lijkt de sectie beter om ouders over dit onderwerp via de school te benaderen.

Casus 15 Daar leer je van!

Reint, de leraar Duits, heeft de gewoonte de proefwerkresultaten in de klas te bespreken. Voor dat [sic] hij aan de bespreking begint, deelt hij het werk uit. Daarbij legt hij het werk altijd op volgorde van cijfers. De leerlingen met een hoog cijfer komen het eerst aan de beurt. Reint vindt dit vooral nuttig voor de slecht presterende leerlingen omdat ze dan in aanwezigheid van hun klasgenoten op hun slechte resultaat worden gewezen. Dat zal ze de volgende keer aanzetten tot harder werken.

Casus 16 Liefdesverdriet

Wim, een leerling uit vbo-3 heeft ernstige liefdesproblemen, hij is er ziek van en zijn prestaties zijn ver beneden zijn normale niveau. De problematiek speelt

sinds mei. Begin mei stond hij voor bijna alle vakken gemiddeld een zes of een zeven. In anderhalve maand zijn de cijfers van Wim beneden de binnen de school geldende overgangsnormen beland: hij heeft zes onvoldoendes op zijn rapport. Ook de bespreekmarge haalt hij dus niet. Wim blijft zitten, hoewel Wim en zijn mentor het hier niet mee eens zijn.

Casus 17 Regels

In de schoolgids staan de regels voor overgaan en zittenblijven duidelijk omschreven. Voor het laatste rapport tellen de cijfers van het eerste, tweede en derde rapport even zwaar mee. Het berekende gemiddelde moet afgerond worden op een heel cijfer: een vijf en vier tienden wordt een vijf; een vijf en een half wordt een zes. Het gemiddelde rapportcijfer op het eindrapport moet minimaal een zes zijn om over te gaan. Alle vakken tellen even zwaar mee.

Voor Emina, een vbo-2 leerling, is de geldende regeling een ramp. Zij presteerde slecht aan het begin van het schooljaar, waardoor haar goede cijfers op het eind naar beneden zijn getrokken. Bovendien is ze niet goed in gymnastiek, waar ze een eindcijfer vier voor kreeg. Haar gemiddelde eindcijfer is een vijf en een tiende. Ze blijft dus zitten. Domingus, de leraar Engels, vindt dat nu weer eens blijkt dat de regeling slecht is. Er is volgens hem geen enkele reden om Emina te laten blijven zitten, want haar prestaties zijn op dit moment goed; ze kan de leerstof van het volgende jaar dus waarschijnlijk ook best volgen. Bovendien is hij van mening dat vakken als gymnastiek niet zo zwaar mee zouden moeten tellen bij de overgang. Voor beroep of vervolgopleiding is dat immers niet van belang!

Gerelateerde publicatie:

Lidwien Cremers en Anja Knuver (mei 1998). Leraren positief over invoering gedragscode voor cijfers geven. *Didaktief & School*, #4, 4-7.

Wetgeving

De bijlagen in het model betreffende wetgeving zijn gedateerd. Een uitstekend en actueler overzicht van voor leerlingen en hun ouders, dus ook voor leraren, relevante wetgeving geeft het bijzonder uitvoerige proefschrift van Noorlander. Zie ook het proefschrift van Henk van Berkel, dat bij uitstek voor examencommissies en -secretarissen van belang is. Bijna dertig jaar later heb ik een poging gedaan een kort beoordelingskader te formuleren op basis van een stuk of vijf beginselen, een discussiestuk als blog gepresenteerd.

C. W. Noorlander (2005). **Recht doen aan leerlingen en ouders. De rechtspositie van leerlingen en ouders in het primair en het voortgezet onderwijs.** Proefschrift Vrije Universiteit - handelseditie: Wolf Legal Publishers. [816 blz. gebonden]

Henk van Berkel (2019). Juridisch correct examineren. Een studie naar uitspraken van beroepscolleges in het hoger onderwijs. Proefschrift Universiteit Tilburg. Open access <https://repository.tilburguniversity.edu/server/>

api/core/bitstreams/63c2ec60-5781-4f04-92a6-d5eec59ee639/content Ook voor basis- en voortgezet onderwijs biedt het verrassende informatie, de principiële kwesties zijn immers in grote lijnen dezelfde. (Een toegankelijker boek van deze auteur, 2025, geschreven voor examencommissies, zeg maar: <https://athenaeumscheltema.nl/a/henk-van-berkel/toetsing-examinering/501620809#gebonden-9789078876496>).

Ben Wilbrink (november 2025). Beoordelen en/in onderwijs 3. Een kader voor behoorlijk beoordelen. Blog: <https://benwilbrink.wordpress.com/2025/11/23/beoordelen-en-in-onderwijs-3-een-kader-voor-behoorlijk-beoordelen/>

p.m. In april 2026 komt de Onderwijsraad op verzoek van de Tweede Kamer met een advies over het nieuwe curriculum in het funderend onderwijs, met bijzondere aandacht voor toetsing daarbij/in.